

Deide cuius dicit. (Et audiant etc.) ponit effectus auxilij diuini. Et primo quatum ad preterita. Secundo quatum ad futura. Tertio agit gratias. Sed duplex est beneficium circa preterita. scilicet liberationis a culpa et a pena. Dicit ergo. Dominus mihi assistit: et ideo in illa uocatione liberatus fui: quia non fui cõdemnatus a cõsare: sed pmissum est mihi quod irem quo uellez. Et ideo dicit. Et audiatur etc. ut scilicet alij secum cõfortentur ad ueniendum. ps. Annunciate iter gentes gloriã eius etc. Et ut iudeorum insultatio deprimerez. Et subdit. Liberatus sum de ore leonis. id est de crudelitate Neronis. puerb. 19. Sicut fremitus leonũ ita ira regis. puer. 28. Leo rugiens et uisus esuriens princeps impius super populum pauperẽ. Secundo liberatus fuit a culpa. Unde dicit. Liberauit me dominus ab omni ope malo. Aliqui uero liberantur a pena icidentes in culpã negatiõis a fide. ps. Eripuit me de inimicis meis fortissimis etc. Et hoc per deu. Sapi. 8. Non possum eẽ continẽs nisi deus det etc. In futuro saluum faciet etc. Esa. 45. Israel saluatus est in domino salute eterna. Et dicit. In regnum celeste. Luc. 22. Ego dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus regnum. Matt. 5. Merces uestra copiosa est in celis. Et ideo agit gratias dicens. Cui est gloria. ps. Tibi. p. Regi seculorum.

Deinde cũ dicit. (Saluta etc.) iniungit ei aliorum salutatio. Secundo cum saluat ex parte aliorum. Tertio ex parte sua. Item circa primum iniungit aliorum salutatio. Secundo determinat tempus ueniendi. Dicit ergo. Saluta puiscem que est mulier et aquilam uirum puiscem quos permittit: quia forte deuotiores. Itẽz onesiphori domum. Sed quare non eum sed domum: quia forte mortuus erat: et ideo saluat familiam. Uel forte: quia erat cum eo rome. Determinans tempus: primo ostendit necessitatem. Secundo prosequitur propositum. Necessitas est propter alios remanentes in alijs et alijs locis. Item propter turbationes maris. **De**inde ponit personas salutantes et patet. Et modo cõsuetudo ne corumpat epistola scribit manu sua. Gratia autẽ uobiscum. Amen.

Explicit deuotissima postilla sanctissimi doctoris Thome de aquino ordinis fratrum predicatorum super secunda epistola beati apostoli Pauli ad thimothẽum.

Incipit pulcherrima expositio eiusdem angelici doctoris beati Thome de aquino ordinis fratrum predicatorum super epistola eiusdem gloriosi doctoris gentium apostoli Pauli ad Titum. **Prologus.**

Sciret p̄familias etc.

Luc. 12. Per patrem familias significatur prelatus ecclesie propter tria que debz exhibere scilicet generationem ad fidez. eruditionem ad salutem. custodiam ad securitatem. Primum quidem: quia sicut est uita corporalis per animam: ita spiritualis per fidem. Abachuc scõ. Iustus autẽz meus ex fide uiuit. Et sicut ad uitam carnalem generatur quis per emissionẽ seminis corporalis: ita ad uitam spirituale per infusionem seminis spiritualis: quod est uerbum dei. Matth. 13. et p̄me Loci. 4. Per euangelium ego uos genui. Item per eruditionẽ. Ecclesiastici. 7. Sily tibi sunt erudi illos. Esa. 48. Ego dominus deus tuus docens te uilia. Item protectionẽ ad tutelam. Deutro. 32. Circuduxit eum et docuit etc. **Quilibet** enim prelato committitur cura subditorum. 3. Regũ 20. Custodi uirum hunc qui si lapsus fuerit: erit aia tua pro aia eius etc. Et Deutro. 13. Ipsi peruigilat quasi ronez red diti pro aiabus uestris. Sed ad hanc gnõnem regitur scia. Osee. 4. Quia tu sciam repulisti et ego repellam te ne sacerdotio fungaris mihi etc. Et ideo dicit. Si sciret. Regrif

eni quod sciat. Item ad eruditionẽ regitur quod sit sollicitus. Roma. 12. Qui preest in sollicitudine. Luce. 2. Pastores erant in regione eadẽ vigilantes et custodiẽtes uigilias noctis supra gregem suum. Ad custodia uero fortitudo regrif ad protegẽdum. p̄ Macha. 3. de iuda machabeo. Induit se loricaz sicut gigas et succinxit se arma bellica sua in plus et ptegebat castra gladio suo etc. Et ideo dicit. Et non sineret etc. i. ecclesiam. p̄ Tbi. 3. Ut scias quomodo oporteat te cõuersari in domo dei que est ecclesia dei etc. Dec domus est dei sic dñi. et prelati sicut famuli. Deutro. 3. Moyses quidez erat fidelis in tota domo illius tamquam famulus etc. xps uero tamquam filius in domo sua. Dec pfoditur a fure. id est heretico. Abdie. cap. unico. Si fures itroissent ad te: si latrones per noctez quomodo cõtichisses: Qui dicitur fur: qui occulte uenit et graditur in tenebris. Unde fur a furio dicitur: quod est obscurus. Sic isti per obscura dogmata. prouer. 9. Aque furtiue dulciores sunt et panis absconditus suauior etc. Item ex peruersa intentione: quia intendunt occidere. Joã. 10. Fur non uenit nisi ut furetur et mactet et perdat. Itẽz ex modo itrandi quia non per hostium. p̄ Jo. 4. Et ois sp̄s qui soluit iesus ex deo non est: et hic est anti xps etc. Sic ergo ex premissis trahitur conueniẽter intentio huius epistole: in qua apostolus instruit titum quomodo regat ecclesiam: ut patet in argumẽto.

CAP.

Aulus seruus dei: apostolus autẽ iesu christi p̄m fidem electorum dei: et agnitionem ueritatis que p̄m pietatem est in spem uite eterne: quam p̄misit qui non mentitur deus ante tempora secularia. **Manifestauit** autem temporibus suis uerbum suum in predicatione. que credita est mihi p̄m preceptum saluatoris nostri dei. **Tito dilecto filio p̄m cõem fidez: gratia et pax a deo patre et xpo iesu saluatore nostro.**

Dec epistola diuiditur in salutatioẽ et epistolares narrationem ibi. (Huius rei etc.) In prima primo ponitur persona salutans que notificatur tripl̄: scilicet ex nomine cum dicit. Paulus. quod significat humilitatem. p̄me Loci. 15. Ego sum minimus apostolorum etc. Item ex conditione cuius dicit. Seruus. ps. Domine ego seruus tuus. Contra. Joã. 14. Jam non dicam uos seruos etc. Respondeo. sancti quãdoq; dicuntur serui: quãdoq; non: sed filij. Duplex enim est seruitus. Una est ex timore que non competit filiatio: ni dei: sed conuinditur contra eam. Roman. 8. Non accipistis spiritum seruitutis iterum in timore etc. Alia ex amore que consequitur filiationem dei. Et ratio huius distinctionis est: quia liber est causa sui qui operatur quod uult. seruus uero est qui est causa alterius. Sed triplex est causa que est principium operis: scilicet finalis formalis et efficiens. Si ergo propter causam finalem sic omnes sancti sunt serui dei: quia omnia per deum faciunt. p̄me Loci. 10. Siue manducatis siue bibitis uel aliud quod facitis omnia in gloriam dei facite. Et hoc est ex amore a quo p̄cedit quod oia opemur propter deum. Si uero propter causam mouentẽ quod est extrinseca et compellit sic est seruitus timoris: et est malorum. Si propter causam formale sic est habitus inclinans. Et sic quidam sunt serui peccati. quidam serui iusticie: quia p̄m habitum inclinatur ad malum uel ad bonum. Itẽz ex auctoritate cum dicit. Apostolus. Luc. 6. Elegit scilicet super omnes fideles duodecim ex ipsis quos etiam apostolos nominauit. Ephes. 4. Primum quidez apostolos. Et describitur primo ab actore cũ dicit. Iesu xpi. quia ab ipso est electus

Ad titum

Gal. p. Nō ab hoibus neq; per hoīem: s; per iesuz xpm ꝛc. Item q; solum xpm annunciabat. 2° Cor. 4. Non enī nos metipfos predicamus: sed iesum xpm dñm nrm. nos autē seruos vestros per iesuz ꝛc. Item legatus xpi cuius auctoritate ytebatur. 2° Cor. 5. Pro xpo g̃ legatione fungimur. Ephe. 6. Legatione fungor in cathena. 2° Cor. 2. Si quid donauī ppter vos in psona xpi ꝛc. Itē sc̃do ex ydoneitate. Nam apostolus est annūciator. Mat. vlti. Docete omnes gentes ꝛc. Doctor autē debet habere fundamētū doctrine 2 doctrine pfectionē. Primū ptinet ad quēlibet. Sc̃d̃s vō ptinet ad predicatores 2 ad doctores. Et sicut in alysc̃ sciētys sunt pncipia sic in hac sunt articuli fidei qui inotesūt cuiuslibet fideli fm lumē infusum. 2 articuli sunt fundamēta fidei que sunt suba rerū sperandaz ꝛc. Heb. ii. Et iō dicit. Sc̃dm fidem electoz dei. Itē requirit pfectio doctrine. Uñ dicit. Et agnitiōē veritatis. Duplex autē habet cognitio vitatis. s. pfecta i patria. s. qñ videbimus facie ad faciem: 2 impfecta per fidem quā habēt sancti. Jo. 8. Logno scetis veritatem 2 veritas liberabit vos. S; cuius veritatis? In agnitiōe eius. que est fm pietatē. Religio enī 2 pietas fm tullium sunt partes iusticie 2 differunt: q; religio ē cultus dei. S; q; deus nō soluz est creator: s; etiā 2 pater ideo nō soluz debemus ei cultū vt creatori: s; amorē 2 cultū sicut patri. Et iō pietas qñq; pro cultu dei sumit. Job 28. Ecce pietas ipsa est sapia fm aliam trāslationē vbi nostra sic se habet. Ecce timor dñi ipa est sapia ꝛc. Tertio describit ex fine. 2 pmo ponit ipm finē. Sc̃do eius dignitatē ibi. (Quā pmisit ꝛc.) Sinis autē est spes vite eterne: q; 2 si moyses possit dici apostolus: q; a dño missus. Exod. 4. S; tamē nō in spem vite eterne: s; terre euei 2 amorrei: s; paulus est apostolus in spem vite eterne. Jo. 6. Nec est voluntas patris mei qui misit me: vt omnis qui videt filium 2 credit in eum habeat vitam eternā. p^o Pet. p. Regenerauit nos in spem viuaz ꝛc. Ro. 8. Gloriamur in spe glorie filioꝝ dei. Promissio autē hec ē firma duplr. Primo ex parte pmittentis. Uñ dicit. Qui nō mentitur. Deus enim veritas est: cuius cōtrariū est mēdaciū. Numeri. 23. Non est deus quasi homo vt mētiatur ꝛc. Sc̃do ex diuino pposito dandi. Uñ dicit. Ante tēpora secularia. Seculuz fm p̃m est mēsurā duratiōis vniuscuiusq; rei. Tēpora g̃ secularia sunt tempora distincta fm diuersas successiōes rerū. Quia si dicat. Anteq; tēpus successiūū iciperet eē. Et q; icēpit h̃ tēpus cū mūdo: iō fuit ante pncipiū mūdi. Alia lra habz eterna. i. antiqua. Sic enī aliqñ accipit eternū. i. antiquuz. Vel eterna nō fm veritatē: s; fm ymaginationē. Et ante ista pmisit hoc: q; hec sunt successiua. S; pmittēte est verbo nunciare suaz voluntatē de dando. Et deus ab eterno p̃tulit ṽbz suū in quo erat vt sancti haberēt vitā eternā. Ephe. p. Elegit nos ante mūdi cōstitutionē. Cōfirmat autē hec spes ex manifestatiōe p̃missionis. Uñ dicit. Manifestauit autē suis tēporib; ꝛc. Et describit hec manifestatio triplr. Primo ex tpe. vñ manifestauit qñ ṽbū suū icarnari cōstituit. Uñ dicit. Tēporibus suis. i. tēpore congruo quo homo esset cōuict^o de supbia p quā peccauerat. Et sic pmo medicus cōuincit egrotū vt eū cōgruētius sanet. Nō enim supbiebat de sc̃ia: s; cōuictus est de ignorātia ante tēpus legis vbi peccauit in ydolatria 2 vitys p̃tra nāz. Itē de virtutibus 2 de his cōuictus est tēpore legis. Gal. 4. At vbi venit plenitudo tēporis misit deus filium suū ꝛc. Item sc̃do ex modo. q; p publicā p̃dicationē. Mar. vlt. Euntes in mundū vniuersuz p̃dicate euāgeliū oī creature ꝛc. Unde dicit. In p̃dicatione. p^o Cor. 9. Disp̃satio credita est mihi. Item 3° ex actore. Uñ dicit. Sc̃dm p̃ceptū ꝛc. Mat. p. Ipse enī saluū faciet pplm suū a peccatis eoz. Act. 9. Uas electiōis est mihi iste vt portet nomē meū ꝛc. C̃ persona

salutata ponit euz dicit. Tito. quē describit triplr. Primo ex noie. Sc̃do ex dilectiōe. Tertio ex filiatiōe. Filius g̃ est per dilectionē 2 fidem que debet eē cōmunis vt idipm dicant omnes. Et iō dicit. Lōez que etiā dī catholica. i. ṽlis. Uñ dī Ephe. 4. Una fides vnus dñs ꝛc. Bona vō optata sunt gratia 2 pax. bece sepe cōiungit: q; oīum spūaliuz do noꝝ pncipiū ē gratia: 2 pax finis. ps. Qui posuit fines tuos pacē ꝛc. a deo ꝛc.

C̃ Lectio.

II.

Huius rei gratia reliqui te crete vt ea que desunt corrigas: 2 cōstituas presbyteros: sicut 2 ego disposui si qs sine crimine est vni^o ṽris vir: filios habēs fideles: non in accusatiōe luxurie: aut non subditos. Op̃s enī episcopum sine crimine esse sicut dei dispensatorem non superbum: non iracunduz: nō vinolentuz: nō percussorem: nō turpis lucri cupidū: sed hospitalem: benignū: sobriū: iustum: sanctum: continentem.

Accedit ad narratiōē. Et sicut dictum est itendit muni re eccliaz cōtra hereticos. Et pmo monet titū q; alios instruat ad resistendum hereticis. Sc̃do docet quomō ipse eis resistat ibi. (Tu autē loquere ꝛc.) capi. 2. Item primo monet vt instituat episcopos qui hereticis resistāt. Sc̃do ostēdit necessitatē huius cōmissionis ibi. (Sunt enī multi ꝛc.) Itē pmo ponit cōmissionē tito factaz de istituendo episcopo. Sc̃do ostēdit quales debēt eē episcopi ibi. (Si qs sine crimine ꝛc.) Tertio manifestat q; dixit ibi. (Portet enī ꝛc.) q; apostolus habuit ṽlem cōmissionē ecclie gentiuz 2 nō poterat solus p se oīa exequi. Jō dicit. Huius rei grā reliqui te in creta. s. insula vt loco apostoli ecclie cretensi offiū pastorale gerat. puer. is. Frater qui iuuat a fratre qñ ciuitas firma ꝛc. S; q; dicit. Ut corrigas ꝛc. videt q; deberet dicere suppleas. Rñdeo. Dōm ē q; h̃lo. sic supplet vt oīa que sunt in malis corrigas et q̃ desunt in bonis addas. p^o Thez. 3. Impleam^o ea q̃ desunt fidei vestre. Vel dicēdum est q; est q̃ddaz p̃ctm̃ ommissionis: 2 q̃ddā trāsgressionis: 2 vtrūq; indiget correctiōe. In sanctis autē 2 p̃fectis sicut titus fuit: nō abūdauerūt trāsgressiones. Et iō nō dic trāsgressiones corrigas: s; que desunt. i. ommissiones. Ut cōstituas presbyteros. i. episcopos. Uñ iferius dicit. Op̃s episcopū ꝛc. Et ṽtis idifferēter nomine episcopoz 2 psbyterorū. Uñ sumpsit occasiōē hereticus qui ambituit episcopatu: quē q; nō poterat adipisci diuinit se ab alyz: 2 multa falsa docuit. Inter que dixit q; episcopi in nullo differūt a sacerdotibus: qd̃ est cōtra Dionysium in libro de ecclesiastica hierarchia. Uñ g̃ apostolus eodez nomine in vtroq; p̃ identitatem rei: q; presbyter dicitur senior. Item q; pertinet ad superiores episcopū cōstituere: licet eum canonici eligant. Et dicit cōstituas nō in villis: sed per ciuitates. Sicut enim in republica reges sunt tantuz in ciuitatibus: sic in spiritali regimine episcopi. p^o Petri 2. Regale sacerdotium. Item debēt seniores eē Eccles. iō. Ueh tibi terra cuius rex est puer ꝛc. Item senes nō solum etate sed 2 moribus. Nume. ii. Lōgrega mihi septuaginta viros de senioribus israel quos tu nosti q; senes sint ppli ac magistri ꝛc. Itē fm formā ecclie. Uñ dicit. Sicut ego disposui tibi. puer. 3. Sili mi ne effluat hec ab oculis tuis ꝛc. Deide cū dicit. (Si quis sine crimine ꝛc.) Describit eos tripliciter. s. q̃tum ad seipos. q̃tum ex parte ṽroz: 2 ex parte filioꝝ. De pmo dī. Sine crimine. Sed qs talis erit. p^o Jo. p. Si dixerimus q; p̃ctm̃ nō habemus ipsi nos seduci

mus. Dicendum est quod aliud est crimen: aliud est peccatum. Petrus dicit quod quicumque siue magnus siue parvus siue occultus. Crimen autem magnus et infame. ps. Dominus quibus habitabit in tabernaculo tuorum: et. Et postea subdit. Qui ingreditur sine macula et. Non quod mortaliter peccat post baptismum non possit eligi: sed quod non sit infamis. Quod ad secundum dicit. Unius uxoris virus quod orientales sic exponunt. id est quod non habeat simul duas uxores: sicut quorundam est consuetudo. Sed secundum hoc non est necessarium quod apostolus hoc diceret: quia secundum leges romanas quibus apostolus scribebat etiam ante fidem non licebat simul habere plures uxores. Item. i. timoth. 5. Dicit de vidua que fuit unius viri uxore: et tamen nunquam licuit quod una plures viros simul haberet. Et hoc modo vult istud etiam de vidua. scilicet quod non habuerit nisi unum virum. Sed hieronymus dicit oportere quod una tamen uxorem post baptismum habuerit et quod non est vis si ante baptismum alias habuisset. Sed Augustinus. et Ambrosius. dicit quod per baptismum delentur omnia crimina: sed quod per baptismum matrimonium non deletur. ergo secundum hoc dicendum est et rectius quod una tamen et non plures licet habuisse ante vel post. Secundum quosdam autem ratio huius est: quia signum esset incognitione si plures habuisset. Sed hoc non est verum: quia nihil repugnat si plures habuisset meretrices: que sunt magis incognite. Sed est alia ratio altior significato. scilicet quia ipse est dispensator sacramentorum. et ideo nullus defectus sacramentorum debet esse in eo. sed sacramentum matrimonium est significatiuus coniunctionis christi et ecclesie. ergo ut signum respondeat signato sicut christus est vnus et ecclesia una sic et hic quidem deficeret si episcopus plures uxores habuisset. In veteri autem lege patriarche significabant coniunctionem hanc non ut coniunctas christo sed coniungendam: sed ecclesia erat futura ex multis. Et ideo tunc non una sed plures habebant. Et ideo multitudo uxorum ipsorum hoc significabat. Quantus autem ad tertium. scilicet ex parte filiorum iubiungit dicens. Filios habens fideles non in accusatione et. Episcopus enim constituitur ut superintendant: et qui constituitur ad aliquid debet esse exercitatus in illo. aliter non prudenter institueret. Presumitur autem esse bene exercitatus si bene alios regit. Episcopus autem constituitur ad tria. Primum ut fidem doceat. Mat. ult. Docete omnes gentes et. Et ideo dicit. Fideles. Secundo requiritur quod populum instruat ad virtutes. Ecclesi. 7. Sily tibi sunt erudi illos. Peccata autem lasciuie magis abstrahunt a virtute Ecclesi. 20. Lasciuus et imprudens non seruabit tempus. Et ideo dicit. Non in accusatione luxurie. i. Reg. 3. Nely condempnatur quia filios de hoc non correxit. Tertio oportet quod pertinaces corrigat. Unum dicit. Aut non subditos. i. non obediens. Ecclesi. 30. Equum idem mitus euadit durus et filium remissus euadit princeps et.

Deinde cum dicit. Oportet enim et. Exponit quod dixit. et primo quod dixit. Sine crimine. Secundo sine quibus debet esse ibi. Non superbum et. Lausa autem primi est. quia dicitur dispensare diuina. Ecclesi. 10. Scio iudicem populi sic ministri eius et. ps. Ambulas in via immaculata hic mihi ministrabit.

Deinde cum dicit. Non superbum et. ostendit a quibus debet esse immunis. et primo ostendit a quibus criminibus. Secundo quibus virtutibus luceat ibi. (Hospitalis.) Peccatorum autem quedam sunt carnalia quedam spiritualia. De primis non facit mentionem: quia omnia debent mundi esse ab eis Ephe. 5. Fornicatio autem et omnis immunditia aut auaritia: nec nominetur in vobis sicut decet sanctos et. Sed tantum de spiritualibus que sunt quinque quorum duo non habent locum in prelatibus. scilicet inuidia: quod est peccatum paruulorum. Job. 5. Paruulum occidit inuidia et. Prelatus autem est in summo. Item nec accidia: quia omnia ei ad votum succedunt. sed superbia: quia est in summo. et ira et cupiditas occasione temporalium: quorum est dispensator. Quantum ad primum dicit. Non superbum et. Superbo oculo et insatiabili corde eius hoc non edebat et. Ecclesi. 32. Re-

torum te posuerunt noli extolli et. Quatuor ad secundum primum excludit iram cum dicit. (Non iracundum.) Secundo incitium ire quod est vinum dicit. (Non vinolentus.) puer. 23. Cui suffusio oculorum: nonne his quod amozat in vino: et. Tertio sequitur ire quod est percussio. Ideo dicit. (Non percussor.) i. non crudelis. Esa. 50. Corpus meum dedi percussoribus et. Vel non percussorem. i. non percussorem scias aliorum prauis moribus. prae Corint. 6. Et percipientes conscientiam eorum infirmam. Quantum ad tertium dicit. (Non turpis lucris et.) i. Timoth. 3. Non turpe lucrum sectantes. Sap. 15. Sed estimauerunt lulum esse vitam nostram et uersationem vite compositam ad lucrum et oportere vnde cum etiam ex malo acquirere.

Deinde ponit bona que debet habere. Et primo que pertinent ad conuersationem vite. Secundo que ad veritatem doctrine ibi. (Amplectentem et.) Et patent omnia.

Lectio. III.

Amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermones: ut potens sit exhortari in doctrina sana et eos qui contradicunt arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes. vaniloqui et se ductores maxime qui de circumspectione sunt: quos oportet redargui: qui vniuersas domos subuertunt: docentes que non oportet turpis lucris gratia. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum prophetam. Crentenses semper mendaces. male bestie ventris pigri. Testimonium hoc verum est.

Supra docuit qualem oportet esse episcopum in vita: hic ostendit qualem oportet esse in doctrina. Et primo ostendit quod ad ipsum requiritur diligentia studij. Secundo ponit mentem studij. Tertio eius utilitatem. Quatuor ad primum dicit. (Amplectente et.) Aliquid enim amplectens illud diligenter constringit. et amplexus ex dilectione fit. Oportet enim eum scientie inherere cum amplexu et firma adhesionem animi et cordis dilectione. Sap. 6. Precupat eos quod se cupiscunt et. puer. 4. Arripe illam et exaltabit te: glaberis ab ea cum ea fueris amplexus et. Materia studij non debet esse fabule nec temporalia: sed primo fidelis. i. verus ps. Fidelis dominus et. Ut primo fidelis. i. fidei in quo oportet episcopum instrui. Sed aliquid studet in eis dupliciter. videlicet ad solam operetur. Sed non sufficit episcopus: sed et alios instruat. Et ideo dicit. Que secundum doctrinam est. i. timo. 4. dicit. Nemo adolescentiam tuam preternat: sed esto exemplum fidelibus in verbo in conuersatione et. Utilitas est facultas exequendi officium suum. Officium autem prelati est sic pastorem. Jo. vl. pascite oues meas. Pastor vero duo habet facere. scilicet pascere gregem. i. ps. 5. pascite quia in vobis est gregem dei et. Item arcere lupum. Sic et episcopus pascere debet per doctrinam veram. Jer. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum: et pascet vos scia et doctrina et. Et ideo dicitur sit potes et. Non dicitur ut exhortetur: sed ut potes sit exhortari. Quod est quia habet in promptu exhortationes que sunt necesse exeg. Quod figurat Exo. 25. Per vectes in circulis arche ut archa. scilicet possit portari. Luc. vl. potes in ope et sermone. Et dicit. Sana. i. absque corruptione falsitatis. Infra. Tu autem loquere quod decet sanam doctrinam et. i. thes. 2. Exhortatio nostra non fuit de errore neque de immunditia et. Item ut custodiat hereticos. Et ideo dicit. Et eos quod adducit arguere. i. convincere. et per studium sacre scripture. z. timo. 3. Dis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum ad arguendum et. Job. 6. Nec contradicam sermonibus sancti. Et hec duo secundum philosophum. pertinent ad opus sapientis. scilicet non mentiri de quibus nouit quantum ad primum. et mentientes manifestare posse quantum ad secundum.

Consequenter cum dicit. (Sunt enim multi et.) ponit ne-

Ad titum I.

cessitate dictorum. Et primo ex parte falsorum doctorum. Secundo ex parte malorum auditorum ibi. (Dixit quidam etc.) Circa primum duo facit. quod primo describit conditionem falsorum doctorum. Secundo per ueritatem studii ipsorum ibi. (Qui uniuersas etc.) Item ponit dicit eorum conditionem. Secundo docet remedium pro eis ibi. (Quos opus etc.) Conditionem ostendit quadrupliciter. Et primo ex numero cui dicit. (Multi etc.) Eccles. i. Stultorum infinitus est numerus. Secundo ex vitio obedientie quantum ad deum et suos superiores. Ro. i. Pariter non obedientes. i. Reg. 15. Perit iobediencia sicut ydolatria dicitur esse. Tertio ex vaniloquio. s. quo ad se. ps. Dominus scit cogitationes hominum quoniam vane sunt Sap. 13. Vani sunt homines in quibus non subest scientia dei etc. et precipue vani sunt heretici. id subiungit dicens. (Seductores.) s. quo ad inferiores. z. tymo. 3. Mali homines et seductores etc. Quarto ex loco cui dicit. Maxime quod de circumspectione quod cogebant homines iudicare. phil. 3. Videte canes. videte malos operarios: videte concisionem. Contra quos ponit remedium. Non enim sunt tolerandi: quod corrumperet populum et imputaret pastori. Eccl. 13. Non ascendistis ex aduerso neque opposuistis murum pro domo israel etc. z. tymo. 4. Argue obsecra increpa in omni patientia et doctrina etc. Et id dicit. Oportet redarguere.

C Deinde cum dicit. (Qui uniuersas etc.) describit horum studium. et primo describit ex damno quod inferunt. Secundo ex falso quod docent. Tertio ex lucro quod occupant. Damnum est quod subuertunt etc. Doctrina. n. catholica publice proponitur in ecclesia: sed heretici latebant. et id querunt latibula. puer. 9. Ad furtive dulciores sunt et panis absconditus suauior etc. Et id circueunt per domos ut seducant precipue mulieres. z. tymo. 3. Ex his sunt qui penetrant domos et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis etc. Docentes que non opus. i. vana et inutilia. nec querunt lucrum spirituale sed temporale. Et id addit Turpis lucri gratia. s. temporalis vel proprie glorie. Sap. 15. Si est manerunt lusu et vita nostra et conuersatione vite composita ad lucrum et oportere vndeque etiam ex malo acquirere.

C Deinde cum dicit. (Dixit quidam etc.) describit auditores: quod isti erant cretenses et ad hos refert hoc opus. Et primo ostendit conditionem. Secundo dat remedium ibi. (Quia ob eas etc.) Circa primum primo describit conditionem per testimonium. Secundo confirmat. Dicit ergo. Tales sunt doctores: sed et auditores sunt sicut seducibiles iuxta testimonium cuiusdam poete eorum. s. epimenidis. Ubi nota quod propheta aliquis dicit quod a deo illuminatur secundum intellectum ad cognoscendum aliqua supra communi cognitionem Numeri. 12. Si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum etc. Item quod exponit prophetias eodem spiritu et eodem modo quo sunt tradite. Item quod profert aliquid propheticum. Ubi potest proferi aliquid propheticum ex quodam iteriori instinctu etiam preter suum intellectum. Jo. ii. Cayphas cum esset pontifex. prophetauit etc. Non enim prophetauit secundum suam intentionem quod dicebat expedire eum mori ne seduceret populum. Nihilominus tamen fuit motus ad dicendum per spiritum. Et hic modus prophetandi est apud illos quod accipiunt primum verbum aliorum pro omine quod etiam fit a demonibus. Et dicit. Proprius. quod proprie descripsit eorum conditiones.

C Deinde cum dicit. (Cretenses etc.) proponit testimonium et notat eos de tribus. s. de corruptione rationalis cui dicit. Semper mendaces. ps. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Item de corruptione irascibilis cui dicit. Male bestie. i. crudeles. bestie dicuntur quasi vastie: quod crudeles sunt. Prover. 28. Leo rugiens et ursus esuriens. princeps impius super populum pauperum etc. Et dicit male: quod secundum philosophum in politicis. homo quasi secundum rationem operatur est optimum animalium: sed qui declinat ad malitiam est pessimum. quod si declinat propter crudelitatem nulla bestia ita est crudelis. Unde dicit. quod decies millies est peior malus homo quam mala bestia. Item de corruptione concupiscibilis cui dicit. Ue-

tres pigri. i. pigritiam habentes ex ventre. Erant enim gulosi et tales querunt getem. Luce. 12. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos. requiesce comede bibe epulare. Confirmat autem testimonium cum dicit. (Testimonium etc.) Glo. per hoc intelligitur quod doctor sacre scripture accipit testimonium veritatis ubique inuenit. Unde apostolus in pluribus locis recitat dicta gentiliu: sicut in. i. ad corinth. 15. Corumpunt bonos mores colloquia mala etc. Item Act. 17. In ipso viuimus mouemur et sumus. Nec propter hoc approbatur tota eorum doctrina. sed eligitur bonum: quia vixit a quocumque dicatur est a spiritu sancto. sed respuit malum. Unde dicit. Deutro. 21. In figura huius quod si quis viderit puellam in numero captiuorum debet precidere ungues et capillos. i. supfluitates.

Quam ob causam increpa illos dure ut sani sint in fide: non intendentes iudaicis fabulis: et mandatis hominum auersantiu se a veritate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum: sed inquinate sunt eorum et mens et conscientia. Confitentur se nosse deum. factis autem negant: cum sint abominati et incredibiles. et ad omne opus bonorum reprobi.

C Posita conditione cretensis populi: hic ponit remedium. Et primo ponit remedium reprehensionis. Secundo assignat dictorum rationem ibi. (Quia munda etc.) Circa primum tria facit. Quia primo hortatur tyrum ad reprehendum eos. Secundo reprehensionis finem ostendit ibi. (Ut sani etc.) Tertio docet debentur modum pueniendi ad finem ibi. (Non irredentes etc.) Dicit ergo. Cretenses sunt male bestie quod. s. debet flagellum et castigationem. Et id increpa illos dure. puer. 6. Via vite increpatio. ps. Increpa feras arudinibus. Sz. 3. z. tymo. 4. In omni patientia etc. Rudeo duplex est ratio exhortationis huius. Una ex parte eorum quod reprehendunt. Cretenses. n. duri et pertinaces erant: et id dure eos reprehendi iubet: non autem epheisy quorum archiepiscopus erat tymothenus. Alia ex parte reprehendendum: quod tyrus fuit lenis et mansuetus. et id inducit quasi ad huius: s. timorbe erat rigidus. et id inducitur ad patientiam.

C Deinde cum dicit. (Ut sani etc.) tangit finem reprehensionis. Nam homo est sanus in quo non est corruptio. Et sic sanus est in fide qui in nullo habet eam corruptam. Doctores autem fides vitia habent per hereticos. z. cor. 11. Timeo ne sicut serpens euam seduxit astutia sua: ita corrumpant sensus vestri et excidant a simplicitate que est in christo iesu. i. tymo. 6. Si quis autem aliter docet et non acquiescit sanis sermonibus domini nostri iesu christi etc. Modus pueniendi ad sanitatem est si vident errores iudeorum. Ubi dicit. (Non irredentes etc.) In lege enim erat duplicia documenta fidei. s. quodam circa credenda. Item quodam mandata religionis que erant seruanda circa cultum dei. Et prima vocat fabulas. Secunda mandata hominum et non dei. Ex quo videtur quod demerit vetus testamentum: ut dicitur manichei. Sz. quod dicit fabulis potest referri ad eorum narrationes: propter doctrinam legis que sunt fabulosa ut thalmuth. i. tymo. i. Ne intendere fabulis et genealogis interminatis etc. Ubi ipsa doctrina que sunt olivum vitas: nunc secundum quod ipsi intelligunt sunt fabule. sicut illud Esa. 7. Virgo concipiet etc. fuit veritas: s. nunc quod ipsi dicunt adhuc habet esse impletum est fabulosum. Item mandata hominum possunt intelligi non que sunt in lege moysi: s. traditiones seniorum. Mat. 15. Sz. nunquid mandatis hominum non est obediendum: Rudeo quod sic quoad non auertunt a veritate dei. Et id subdit. Auersantiu se a veritate. z. tymo. 4. A veritate quod auditum auertit etc. Sile habet. Mat. 15. Sine causa colunt me docentes doctrinas et mandata hominum. Simile dicit Marci. 7. Uel dicendum est quod mandata que sunt in lege dei sunt facta mandata hominum.

Quādo. n. saluant in signū future veritatis sunt mandata dei: sed qz volūt ea saluare postqz corpus nostrū mortuū est legi: sunt mandata hominū.

C Deide cū dicit. (Oia mūda rē.) ī speciali ostēdit dictoz rōnez. s. quō auertūt se a vitate. r. quō dicūt fabulas r. mādata hoīuz: qd ē p̄cipue d̄ discretōe ciboꝝ f̄z legē quā pseu do qdā dicebāt esse seruādā. Et iō p̄rio ostēdit quō bi cibi habēt se ad bonos. Scōo quō ad malos ibi. (Loiquinatis autē rē.) Dicit ḡ. Nō itendentes fabulas de cibis: qz oia. s. cibaria sunt mūda. Sed ifert. Ergo adulteriū est mūdum mūdīs. Respōdeo dicendū ē qz nō. qz ex hoc ipso qz adest immundat. Sed illa sunt munda mundis que de se non imundāt. Mat. 15. Ea que intrāt in os nō coinquināt homi nez. ḡ oē qd intrāt in os mūdus est. S̄z duplex est obiectio. Una qz Leui. ii. d̄ qz qñ aliqd̄ aial nō ruminat v̄l nō scin dit yngulā est imūdū. Respōdeo f̄m auguisti. cōtra faulstū aliquid ē imūdū: vel f̄m rei nām: vel f̄z significatiōe. pu ta si f̄ nomē stultus f̄z se sumat iquātus est vox quedā: sic nō est imūdū sed bonū. Si v̄o f̄m significatiōe: qz signi ficat defectū sapiētie: sic h̄z imūditiāz. Actus aut̄ illius po puli erāt actus p̄phetici. Unde porcus scōm qz res quedā nō est imūdus: sed scōz qz significat hominē voluptatib⁹ se inoluētē. Sed nūc veritate veniente cessant r. vtunt̄ ci bis hoīes scōz suā nām. Alia questio ē qz Act. 15. mandau runt apl̄i qz abstinēt se a sanguine r. suffocato. ḡ videret qz nō sit licitus hoc comedere. nō ḡ oia mūda mūdīs. Res pōdeo. aliqz credūt qz illud mandatū itelligat ad f̄ram: r. qz obligat vsqz mō: vt apud grecos: r. et aliquādo apud lati nos. Aliqui aut̄ dicūt qz nō itelligit scōz litterā f̄z scōz my sterius: vt p̄ sanguinē itelligant homicidiū: r. a suffocato. i. oppressione pauperū. Et hoc bonū est: sed nō ē tota rō p̄ cepti: r. iō dico qz ad litterā est p̄ceptū r. tamē nō obliga mur. Quedā enīz p̄hibent qz mala sunt: r. hec simpliciter sunt vitāda. Aliqua vero que nō sunt mala simpliciter: s̄z p̄ tēpore: r. hec sunt seruāda existēte cā. Et hec apostoli p̄ hibuerūt: nō qz mala scōm se: qz Mat. 15. dicit dñs p̄trariū Sed rō erat: qz cōuersi erāt qdā ex iudeis: r. qdā ex gētib⁹ Et ideo oportebat ad hoc qz vnus populus ex eis fieret: qz vni d̄descēderet alius: vt iudeis: qbus abhominabile erat comedere sanguinē r. suffocātū cōdescēderet. Et iō ad ser uandam pacem instituerunt apostoli hoc esse seruandum pro tempore illo.

C Deide cū dicit. (Coinquinatis rē.) ostēdit quō se habēt ad malos. Et circa hoc tria facit. qz p̄rio ostēdit hoc. Scōo assignat cām ibi. Sed inquinatē rē. Tertio manifestat p̄ signū ibi. (Cōfitem̄ rē.) Dicit ergo. Libi isti mūdi sūt mū dis: sed imūdi coinquinatis. idest his qz habēt cōsciētā coin quinatā. Eccl̄ici. 13. Qui tetigerit picē ingnabitur ab ea rē. **C** Lum ifidelibus. idest qz habēt malā fidē. Esa. 21. Qui i credulus est infideliter agit. Sed nūquid facit peccator r. ifidelis imūdā elemosinā: Dicendū est qz apl̄us nō ponit affirmatiuā: sed negatiuā. Unde nō dicit oia: sed nihil mū dū eis: qd̄ v̄ez ē: qz nihil eis p̄fecte mūdū ē: qz nihil ē mun dū i actib⁹ nisi in finē debitū ordinatū sit. isti aut̄ sūt extra finē. S̄z nūqd̄ aliqd̄ ē eis mūdū: Sic. S̄z d̄: qz oē qd̄ nō ē ex fide peccatum est. Dicendū ē qz malū nūqz corūpit totū bonum. Impossibile enim est qn̄ in peccatore quolibet sit aliqd̄ bonū. s. nāe etiā in demonibus. quādo ergo peccator facit aliqd̄ scōz qz est peccator r. ifidelis: totū est peccatum ex radice. Sed si qd̄ facit ex p̄cipio alicui⁹ boni qd̄ habet vt fidei iformis vel nāe: nō est imūdū. Et iō signāter dicit. Coinquinatis r. ifidelib⁹. idest iquātū sunt h̄z. Comedebant enīz cōtra cōsciētā r. errabāt in fide. Et iō qd̄ de nā sua ē mūdus: fecerūt sibi imūdū. Cui⁹ causa est: qz cā actiū eoz est imūda. s. volūtas r. itellect⁹: q̄ sunt i eis deprauati. Uñ

dicit. Sed iquinatē sunt eoz: mens. s. p̄ ifidelitatē. r. cōsciē tia. s. p̄ peccatuz. Baruch. 3. Quid ē israel qz in terra inimici eoz es: iueterasti i terra aliena: coignat⁹ es cū mortuis rē. **C** Deide cū dicit. (Cōfitem̄ rē.) ostēdit fidē p̄ signū. Si enīz aliquis dicat qz eoz dicta sūt vera: imo qz habēt fidē vni⁹ dei r. cōfitem̄ eū: hoc excludit. Et p̄rio ostēdit bonum qd̄ erat in eis. s. qz cōfitem̄ rē. s. labys exteriorib⁹. Esa. 29. Populus hic labys me honorat: cor aut̄ eoz longe ē a me Jere. 12. Prope es tu ori eoz: r. lōge a renib⁹ eoz. Secūdo ostēdit defectū iteriorē. r. p̄rio q̄tū ad presentia. Scōo q̄ tuz ad futura ibi. (Incredibiles rē.) Quo ad p̄sentia: quia negant eum factis. Qui enim peccat in q̄tum est de se ne gat eū factis qz qui confitem̄ deū: cōfitem̄ r. eius potestates. s. qz est ei obediendum. Et ideo si nō obedit peccādo negat factis: qd̄ cōfitem̄ ore. S̄z dicit. qz nūqz negat deus ē ifide lis. peccatores negāt deū factis. ergo rē. Respōdeo sicut habens scientiā in v̄lī pōt errare in particulari. ita habens fides in vniuersali. In particulari tñ agibili corrūpitur p̄ corruptionē affectus. i. tymo. 5. Fidem negauit. r. ē ifidelis deterior. Quomodo aut̄ ad futura deficiūt. Lerte quia nō solū negant. sed sunt idispositi ad redeundū ad deū. Sūt enim tria p̄pter que homo redit ad deū. s. dei gratia. Ro. 5. Iustificati gratia ipsius rē. Secundum est fides. Act. 15. Purificans fide corda eoz rē. Tertium exercitium boni operis. Ro. 2. Factores legis iustificabuntur. Dec tria ex cludit ab ipsis p̄mo gratiam ibi. (Quia abhominabiles.) idest nō accepti p̄ gratiā. Scōo fidē cū dicit. Incredibiles idest non apti ad credendū. Eccl̄. 2. Increduli r. subuer sores sunt tecum. Tertio tertium: quia ad omne opus bo num reprobi. idest reprobandi. Jere. 6. Argentuz reprobū vocate eos.

C A autem loquere que decent sanā doctrināz. Senes vt sobriū sint. pu dici prudentes. sani in fide. in dile ctione. in patientia. Anus similiter in habitu sancto: nō criminatrices non multo vino seruientes: bene docentes vt prudentiam doceant. Adolescentulas vt viros suos ament. filios suos diligant prudentes. castas. sobrias. domus curam habentes benignas. subditas viris suis: vt nō blas phemetur verbum dei: Iuuenes similiter hortare vt sobriū sint.

C Superius apl̄s iſtruxit tytum quales ministros iſtituat ad arcēdūz hereticos: hic docet quid ipse circa eos faciat Et p̄mo p̄ponit hoc in generali. Secūdo distinguit per partes. ibi. (Senes rē.) Dicit ergo. Ita dixi qz opz episcopos cōſtituere. sed ne credas qz tu sis p̄ hoc alien⁹ a cura: imo maior debet esse tibi sollicitudo ad iſtruedū. Ideo tu autem loquere que decent sanam doctrinam. s. per que fides incorrupta edificatur. Supra. i. Ut sit potēs exhortari in doctrina sana r. eos qz cōtradicit arguere rē.

C Deinde ostendit idem per partes. Et p̄mo ponit doctri na sana cōtra puerſitatē vite. Secūdo p̄tra hereticos r. erro res ibi. (Stultas autē q̄ſtiones rē.) Circa primū duo fa cit. qz p̄mo iſtruit ſingulas cōditiōes hominū. Secundo generaliter oēs. tertio cap. ibi. (Admone illos. rē.) Iteꝝ p̄ria in duas. qz p̄ oñdit quō iſtruat liberos. 2. quō iſtruat ſuos ibi. (Seruos rē.) Iteꝝ p̄ oñdit quō iſtruat liberos v̄bo. Secundo quomodo exēplo ibi. (In oib⁹ teipm rē.) Circa primuz duo facit. quia p̄mo ostendit quomodo in ſtruat ſenes. Secundo quomō doceat iuuenes ibi. (Ado